

Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός (Cyberbullying): Ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση, πρόληψη, δράση στη σχολική κοινότητα

Τσαπάρα Μαρία

Νηπιαγωγός, Med ICT., 2ο Νηπιαγωγείο Περάματος, Scientix Ambassador

m.tsapara@hotmail.com

Ο εκφοβισμός εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό πρόβλημα δημόσιας υγείας των παιδιών στα σχολεία και σε άλλες ομάδες. Με την επέκταση της ηλεκτρονικής και ηλεκτρονικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών/τριών σχολικής ηλικίας και των εφήβων, ο εκφοβισμός δεν περιορίζεται πλέον στο σχολείο. Οι Cyberbullies ενδέχεται να παρενοχλούν, να αγνοούν ή να αποκλείουν τους συμμαθητές τους στέλνοντας φωτογραφίες, μηνύματα κειμένου, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, άμεσα μηνύματα (IM) και βίντεο μέσω κινητών τηλεφώνων, προσωπικών ψηφιακών βοηθών και υπολογιστών. Με αυτές τις πολλαπλές ψηφιακές μεθόδους, ο διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying), είναι μια πιο "ύπουλη" μορφή εκφοβισμού, με μηνύματα που φτάνουν στο θύμα οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας ή της νύχτας (Swartz,2009).

Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός ορίζεται από τους P.K. Smith, J. Madhavi, M. Carvalho, M. Fisher, S. Russell και N. Tippett ως «μια επιθετική, σκόπιμη και επαναλαμβανόμενη πράξη η οποία πραγματοποιείται από ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών μορφών επικοινωνίας, εναντίον ενός ατόμου που δεν μπορεί εύκολα να υπερασπιστεί τον εαυτό του»¹.

Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός (cyberbullying), είναι η συνέχεια του εκφοβισμού με ψηφιακά μέσα. Όπως αναφέρει το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου, μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως, *την αποστολή μηνυμάτων με βλαβερό και απειλητικό περιεχόμενο, την αποστολή ή δημοσίευση ευαίσθητων πληροφοριών όπως σεξουαλικές προτιμήσεις, τη δημοσίευση προσωπικών φωτογραφιών σε blog και κοινωνικά δίκτυα, τη δημιουργία ψεύτικου προφίλ σε κοινωνικά δίκτυα με σκοπό την γελοιοποίηση κάποιου παιδιού, τη δημιουργία κάποιας ομάδας στο διαδίκτυο ή/και ψηφοφορίας με σκοπό τον εξευτελισμό του παιδιού (για παράδειγμα ποιο είναι το πιο άσχημο παιδί στην τάξη)*².

Τόσο σε Εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο διενεργούνται έρευνες σχετικά με το διαδικτυακό εκφοβισμό (cyberbullying). Έρευνες απέδειξαν ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν ευκαιρίες και κινδύνους για τους νέους ανθρώπους. Οι ευκαιρίες περιλαμβάνουν την αυτο-παρουσίαση, τη μάθηση, την διεύρυνση του κύκλου των σχέσεων τους, τη διαχείριση της ιδιωτικής ζωής και της οικειότητας. Οι κίνδυνοι συνδέονται με ευκαιρίες και περιλαμβάνουν απώλεια ιδιωτικού απορρήτου, εκφοβισμό, και επιβλαβείς επαφές (Livingstone & Brake ,2010).

---

¹ ΙΤΥΕ Διόφαντος. (2018). Εκπαίδευση Επιμορφωτών Β' επιπέδου Τ.Π.Ε. ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ. Ενότητα 5 Χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού και ψηφιακών περιβαλλόντων Υποενότητα 5.2/μέρος Α' Ασφαλής χρήση (Cyberbullying)

² Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου. Διαδικτυακός Εκφοβισμός: Τι πρέπει να γνωρίζω. Διαθέσιμο στο http://www.help-line.gr/wp-content/uploads/2015/01/Brochure_Cyberbullying-web.pdf

Όπως αναφέρουν οι Σεμεντεριάδης, Παπαθανασίου, Ευαγγέλου (2014)³, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε επτά ευρωπαϊκές χώρες (Ελλάδα, Γερμανία, Ισπανία, Πολωνία, Ισλανδία, Ολλανδία, Ρουμανία), με συντονίστρια χώρα την Ελλάδα, σε δείγμα 14.000 εφήβων (2000 από κάθε χώρα) ηλικίας 15-16 ετών διαπιστώθηκε ότι το 21,9% του συνόλου των παιδιών είχαν δεχθεί διαδικτυακό εκφοβισμό. Τα κορίτσια παρουσίαζαν μεγαλύτερο ποσοστό έκθεσης σε διαδικτυακό εκφοβισμό σε σχέση με τα αγόρια, ενώ οι χώρες στις οποίες εμφάνιζε μεγαλύτερη ένταση το φαινόμενο ήταν η Ελλάδα και η Ρουμανία (Τσίτσικα & Δημητρακοπούλου, 2013). Η συχνότητα εμφάνισης του διαδικτυακού εκφοβισμού διαφέρει από χώρα σε χώρα αλλά και στην κάθε χώρα διαφοροποιείται με την πάροδο του χρόνου (Σφακιανάκης κ.συν., 2012). Στην Αγγλία το 6% των μαθητών έχει πέσει θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού (Smith et al., 2006), στις ΗΠΑ το 30% (Hinduja & Patchin, 2010), στην Αυστραλία το 14% (Campell, 2005).

Οι Τουλούπη και Αθανασιάδου (2016) πραγματοποίησαν έρευνα με τίτλο “Το φαινόμενο του Ηλεκτρονικού Εκφοβισμού μεταξύ μαθητών και μαθητριών ΣΤ’ Δημοτικού και η οπτική των εκπαιδευτικών”. Η παρούσα έρευνα αφορούσε στη μελέτη του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μεταξύ μαθητών/τριών ΣΤ’ Δημοτικού σε σχέση με το φύλο και τη σχολική τους επίδοση, συνδυάζοντας την ποσοτική με την ποιοτική μέθοδο. Στην έρευνα, στην οποία συμμετείχαν 452 μαθητές και μαθήτριες, που φοιτούσαν στην ΣΤ’ τάξη Δημοτικού και επιλέχθηκαν τυχαία από 16 σχολεία διαφόρων περιοχών της Θεσσαλονίκης και των Αχαρνών Αττικής. Αναφορικά με τη σύνδεση του φύλου και του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, φάνηκε πως τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια εμπλέκονται στον ίδιο περίπου βαθμό σε συμπεριφορές ηλεκτρονικού εκφοβισμού ή/και θυματοποίησης. Ως προς τη σύνδεση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού με την επίδοση των μαθητών/τριών, το χαμηλότερο επίπεδο σχολικής τους επίδοσης φάνηκε να συνδέεται αρνητικά μόνο με τρεις μορφές εκφοβισμού (τα προσβλητικά/απειλητικά ηλεκτρονικά μηνύματα που στέλνει κάποιος/α ως θύτης, τις προσβλητικές/απειλητικές κλήσεις μέσω κινητού που κάνει κάποιος/α ως δράστης και τις προσβλητικές/απειλητικές κλήσεις μέσω κινητού που δέχεται κάποιος/α ως θύμα).⁴

Το 2018 (Νοέμβριο και Δεκέμβριο), μία έρευνα από το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου, υπό την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Στην έρευνα συμμετείχαν 14.000 μαθητές ηλικίας από 10-17 ετών, από 400 σχολεία της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, του Ηρακλείου Κρήτης, της Πάτρας και της Λάρισας με τη μορφή ανώνυμου online ερωτηματολογίου το οποίο συμπληρώθηκε από τα παιδιά κυρίως στο μάθημα της πληροφορικής. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναφέρουν, πως το 70% των παιδιών κάνουν χρήση κοινωνικών δικτύων σε μη επιτρεπτή ηλικία, το 21% των παιδιών δηλώνει ότι έχει δεχτεί διαδικτυακή παρενόχληση και ένα μεγάλο ποσοστό επιχείρησε να την αντιμετωπίσει χωρίς να το αναφέρει σε κανέναν, το 21% των παιδιών έχει συναντηθεί με κάποιον που γνώρισε στο διαδίκτυο και το 41% αποδέχεται αιτήματα φιλίας από αγνώστους. Πολύ προσωπικές φωτογραφίες στο διαδίκτυο παραδέχεται ότι έχει μοιραστεί το 14% και το 61% ότι έχει συναντήσει βίαιο/ακατάλληλο περιεχόμενο. Όσον αφορά στην υπερβολική

---

³<http://www.scientific-journal-articles.org/greek/free-online-journals/education/education-articles/papathanasiou-sementeriadis-euaggelou/papathanasiou-sementeriadis-euaggelou-cyberbullying-young-people.htm>

⁴ Τουλούπη, Θ., Αθανασιάδου, Χ. (2016). Το φαινόμενο του Ηλεκτρονικού Εκφοβισμού μεταξύ μαθητών και μαθητριών ΣΤ’ Δημοτικού και η οπτική των εκπαιδευτικών. Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο “Bullying - Σχολικός εκφοβισμός: Ψυχοκοινωνικές, Εκπαιδευτικές Συνέπειες & η Αντιμετώπισή τους”. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο: http://bullying.uom.gr/files_eiconf/Bullying-praktika%2027-3-2018.pdf (σελίδα 2).

χρήση του διαδικτύου το 34% νιώθει ότι παραμελεί τις δραστηριότητές του για χάρη του ψηφιακού κόσμου. Μόλις ένα 4% παραδέχεται ότι αντιμετωπίζει πρόβλημα εθισμού στο διαδίκτυο ενώ ένα 20% απαντά ότι δεν ξέρει αν αντιμετωπίζει πρόβλημα εθισμού στο διαδίκτυο. Ιδιαίτερη αίσθηση προκαλεί η παραδοχή από τα παιδιά ότι σχεδόν οι μισοί γονείς δεν θέτουν όρια στα παιδιά τους όσον αφορά στη χρήση του διαδικτύου.⁵

Αναλογιζόμενοι/ες τα ερευνητικά δεδομένα κρίνεται αναγκαία η ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών. Όπως αναφέρει η Γκουντσίδου (2013)⁶, θα πρέπει να υπάρχει συνεχής και μόνιμη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Οι γονείς οφείλουν να είναι διαρκώς ενημερωμένοι και να εκπαιδεύονται στις νέες τεχνολογίες. Τα παιδιά και οι έφηβοι να γνωρίσουν τους κανόνες ασφαλούς πλοήγησης αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισης αν εκτεθούν σε κίνδυνο.

Τα αποτελέσματα της έρευνας του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου έδειξαν πως «στην ερώτηση «σε ποιον θα απευθυνθείς στην περίπτωση που σου συμβεί κάτι διαδικτυακά» το 69% απάντησε στους γονείς μου, το 16% σε κάποιον φίλο, μόλις το 3% σε κάποιον εκπαιδευτικό και υπάρχει και ένα 12% που δηλώνει: «πουθενά. Θα τα βγάλω πέρα μόνος/η μου». Δεδομένου ότι όλο και περισσότερα παιδιά και έφηβοι δαπανούν ολοένα και μεγαλύτερες αναλογίες της ημέρας τους σε πλατφόρμες όπως το Instagram, το YouTube, το WhatsApp ή το Snapchat και δεδομένου του πόσο εύκολα προσβάσιμη έχει γίνει η κινητή τεχνολογία, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι υπάρχουν και κοινωνικά μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται ευρέως στο σχολείο. Παρά τις μεγάλες μαθησιακές τους δυνατότητες και τις πολλές ευκαιρίες για τους χρήστες τους να ενημερωθούν και να ασχοληθούν με τα κοινά, μόνο λίγα παιδιά και νέοι χρησιμοποιούν τα κοινωνικά μέσα για να αποκτήσουν πρόσβαση σε ειδήσεις και πληροφορίες, για να μπορέσουν να εκφραστούν, να επικοινωνήσουν ουσιαστικά, να αποκτήσουν νέες γνώσεις. Για το λόγο αυτό, τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση μιας θετικής αλλαγής προς αυτή την κατεύθυνση.

Ένας τρόπος με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί αυτή η αλλαγή είναι να δοθεί στους εκπαιδευτικούς η δυνατότητα να καλλιεργήσουν στους μαθητές δεξιότητες που αφορούν τον εγγραμματισμό στα μέσα (media literacy) και την παιδεία στα μέσα (media education), υποστηρίζοντας έτσι όχι μόνο τους μαθητές και τους μαθητές τους, αλλά και ολόκληρη την σχολική κοινότητα να είναι καλύτερα προετοιμασμένη για ένα ψηφιακό μέλλον.

Μια πολύ σημαντική δράση είναι και η **Ευρωπαϊκή Εβδομάδα Παιδείας στα Μέσα** όπου αποτελεί μια καινούρια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για να υπογραμμίσει τη σημασία της Παιδείας στα Μέσα και να προωθήσει σχετικές πρωτοβουλίες και δράσεις σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο στόχος της Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Παιδείας στα Μέσα, είναι η ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία του εγγραμματισμού στα μέσα σε ολόκληρη την ΕΕ και η επισήμανση των διαφόρων υφιστάμενων πρωτοβουλιών, ιδίως εκείνων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Σε επίπεδο ΕΕ, το κύριο γεγονός θα είναι μια διάσκεψη υψηλού επιπέδου που θα φιλοξενηθεί από την Επιτροπή για την Ψηφιακή Οικονομία και την Κοινωνία, Mariya Gabriel. Φέτος οι δράσεις πραγματοποιήθηκαν, υλοποιήθηκαν από τις 18 έως τις 22 Μαρτίου 2019. Όπως αναφέρεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή «*Το υψηλό επίπεδο παιδείας στα μέσα, αποτελεί βασικό παράγοντα που επιτρέπει στους πολίτες να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις στην ψηφιακή εποχή. Υπό το πρίσμα αυτό, η παιδεία*

⁵ https://saferinternet4kids.gr/wp-content/uploads/2019/02/parousiasi_ereynas.pdf

⁶ <https://www.iator.gr/2013/12/05/stratikes-prolipsis-antimetopisis-diadiktyakou-ekfovismou-cyberbullyi-ng/>

*στα μέσα αποτελεί προϋπόθεση για μια ζωντανή, σύγχρονη δημοκρατία και ένα σημαντικό θέμα ενόψει των επικείμενων ευρωεκλογών τον Μάιο του 2019*⁷.

Συμπληρωματικά η υλοποίηση προγραμμάτων που προάγουν το “ευ ζειν” παιδιών και εφήβων, μέσα από την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη και τη συμβουλευτική ομηλικών, είναι πολύ σημαντικές πρακτικές που θα έπρεπε να υιοθετηθούν προκειμένου να αντιμετωπιστούν περιστατικά εκφοβισμού αλλά και Διαδικτυακού εκφοβισμού. Η πρόληψη αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο. Παιδιά, έφηβοι, γονείς και εκπαιδευτικοί να είναι σε θέση να προλαμβάνουν αλλά και να διαχειρίζονται καταστάσεις.

Η συμβουλευτική ομηλικών (peer counselling) αλλά και η διαμεσολάβηση ομοτίμων (peer mentoring) έχει αποφέρει καρπούς για τη μείωση του παραδοσιακού εκφοβισμού και των διαπροσωπικών συγκρούσεων στα σχολεία και ως εκ τούτου θα πρέπει να εξεταστεί σε μια συνολική προσέγγιση για την πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ο βασικός σκοπός της διαμεσολάβησης ομοτίμων είναι να βοηθήσουν τους μαθητές να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης σχετικά με την παρενόχληση ή κακομεταχείριση άλλων σε ορισμένες περιπτώσεις. Οι σχολικοί διαμεσολαβητές μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν τους άλλους μαθητές να εκτιμήσουν την ευθύνη και τους κινδύνους που συνδέονται με τη χρήση υπολογιστών, κινητών τηλεφώνων και Internet.

Η έρευνα των Romera et al (2016), έδειξε ότι πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην διαμόρφωση των κοινωνικών κινήτρων και των κοινωνικο-συναισθηματικών δεξιοτήτων μιας ομάδας μαθητών και στην επιρροή της, στη διαχείριση της κοινωνικής ζωής και της σχολικής ζωής. Πράγματι, το κλειδί για την εξήγηση της υπάρχουσας κατάστασης που επικρατεί στον κυβερνοχώρο μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, μπορεί να βρεθεί στις συμβάσεις και τα κοινωνικά κίνητρα που προκύπτουν στο πλαίσιο τόσο των άμεσων όσο και των εικονικών δικτύων συνομηλικών.

Ένα παράδειγμα αποτελεί το **ENABLE**⁸ (European Network Against Bullying in Learning and Leisure Environments), πρόκειται για ένα Ευρωπαϊκό πρόγραμμα, με σκοπό την καταπολέμηση του εκφοβισμού, συμβάλλοντας στην ευημερία των νέων ηλικίας 11-14 ετών μέσω της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης και της εκπαίδευσης από ομοτίμους. Επιπροσθέτως μέσα από την εκπαιδευτική πλατφόρμα <https://www.schooleducationgateway.eu> το Teacher Academy διοργανώνει ένα νέο κύκλο μαθημάτων “Bullying – Not in my class!”, έχοντας ως κύριους στόχους, να παρέχει στους εκπαιδευτικούς καλύτερη κατανόηση των διαφόρων τύπων εκφοβισμού, μεταξύ άλλων μέσω της χρήσης της τεχνολογίας αλλά και να ενδυναμώσει και να τους καθοδηγήσει να εφαρμόσουν δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εκφοβισμού.

Καθίσταται λοιπόν αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί, να είναι ευαισθητοποιημένοι, ενημερωμένοι και καταρτισμένοι, ώστε να καταστούν ικανοί/ες να εφαρμόσουν με τη σειρά τους τα αντίστοιχα προγράμματα πρόληψης στη σχολική ή ακόμη και στην προσχολική εκπαίδευση. (Τουλούπης & Αθανασιάδου, 2016). Το σχολείο χρειάζεται να αναπτύξει στρατηγικές πρόληψης, ευαισθητοποίησης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Είναι πολύ σημαντικό να γίνονται συζητήσεις με τα παιδιά για τον διαδικτυακό εκφοβισμό, να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης και ένα κλίμα υποστήριξης ανάμεσα σε μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς, αλλά να μην ξεχνάμε και την πολύ σημαντική συνεργασία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών.

⁷ <https://ec.europa.eu/futurium/en/european-media-literacy-events/about>

⁸ <http://enable.eun.org>

Στην ιστοσελίδα <https://cyberbullying.org/>, μπορούν οι εκπαιδευτικοί, γονείς και μαθητές/τριες να έχουν πρόσβαση τόσο ενημερωτικό και εκπαιδευτικό υλικό, αλλά και σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με τον διαδικτυακό εκφοβισμό. Έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν την χώρα που επιθυμούν και να δουν τις έρευνες που έχουν υλοποιηθεί⁹.

Το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου παρέχει πληθώρα εκπαιδευτικού και ενημερωτικού υλικού, που είναι ελεύθερα προσβάσιμο στην ιστοσελίδα <https://saferinternet4kids.gr/> προκειμένου να αξιοποιηθούν και να πραγματοποιηθούν εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από και προς όλους τους εμπλεκόμενους. Υπάρχουν διαθέσιμα φυλλάδια, αφίσες, σεμινάρια. Εξίσου σημαντική και η γραμμή βοήθειας του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου (τηλ.210-6007686, info@help-line.gr, www.help-line.gr) όπου ανώνυμα μπορεί κανείς να αναφέρει, περιστατικά Διαδικτυακού εκφοβισμού, ενώ στην Γραμμή καταγγελιών SafeLine (www.safeline.gr) ανώνυμα μπορεί κανείς να καταγγείλει παράνομο και επιβλαβές περιεχόμενο στο διαδίκτυο.

Παράλληλα η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, έχει δημιουργήσει την ιστοσελίδα www.cyberkid.gr, όπου παρέχονται χρήσιμες πληροφορίες και συμβουλές σχετικά με το πως μπορεί να εκμεταλλευτεί όλη η οικογένεια τα θετικά των σύγχρονων τεχνολογιών που μας περιβάλλουν και φυσικά του διαδικτύου. Η ιστοσελίδα έχει εμπλουτιστεί με δυο καινούριες ενότητες. Την ενότητα «CyberAlert» όπου το κοινό μπορεί να ενημερωθεί για τους πιο συχνά εμφανιζόμενους κινδύνους που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο, και την ενότητα «Νέα» όπου αναρτώνται οι ανακοινώσεις που αφορούν τη Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως η αντιμετώπιση φαινομένων όπως ο Διαδικτυακός εκφοβισμός μας αφορά όλους, είτε ως εκπαιδευτικούς, είτε ως γονείς, είτε ως παιδιά. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως κανείς δεν είναι μόνος. Η πρόληψη, η ενημέρωση, η εκπαίδευση, η έγκαιρη παρέμβαση αλλά και η ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως επικοινωνία, συνεργασία, σεβασμός, κατανόηση, υποστήριξη, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα μέσα για την εξάλειψη αυτού του φαινομένου.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου. Διαδικτυακός Εκφοβισμός: Τι πρέπει να γνωρίζω. Διαθέσιμο στο http://www.help-line.gr/wp-content/uploads/2015/01/Brochure_Cyberbullying-web.pdf.

ΙΤΥΕ Διόφαντος. (2018). Εκπαίδευση Επιμορφωτών Β' επιπέδου Τ.Π.Ε. ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ. Ενότητα 5 Χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού και ψηφιακών περιβαλλόντων Υποενότητα 5.2/μέρος Α' Ασφαλής χρήση (Cyberbullying).

ΙΤΥΕ Διόφαντος. (2018). Εκπαίδευση Επιμορφωτών Β' επιπέδου Τ.Π.Ε. ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ Ενότητα 5 Χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού και ψηφιακών περιβαλλόντων Υποενότητα 5.2/μέρος Β' Ασφαλής χρήση (cyber bullying) και e-πολιτεότητα

Σεμεντεριάδης, Θ., Παπαθανασίου, Γ., Ευαγγέλου, Μ. (2016). Διαδικτυακός Εκφοβισμός και Νέοι. Περιοδικό C.V.P. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ. Διαθέσιμο στο <http://www.scientific-journal-articles.org/greek/free-online-journals/education/education-articles/papath>

---

⁹ <https://cyberbullying.org/research/map>

anasiou-sementeriadis-euaggelou/papathanasiou-sementeriadis-euaggelou-cyberbullying-young-people.htm. Ανακτήθηκε στις 20/3/2019.

Σφακιανάκης, Ε., Σιώμος, Κ. & Φλώρος, Γ. (2012). *Εθισμός στο διαδίκτυο και άλλες διαδικτυακές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου*. Αθήνα: Λιβάνη.

Τουλούπης, Θ., Αθανασιάδου, Χ. (2016). Το φαινόμενο του Ηλεκτρονικού Εκφοβισμού μεταξύ μαθητών και μαθητριών ΣΤ' Δημοτικού και η οπτική των εκπαιδευτικών. Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο "Bullying - Σχολικός εκφοβισμός: Ψυχοκοινωνικές, Εκπαιδευτικές Συνέπειες & η Αντιμετώπισή τους". Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο: http://bullying.uom.gr/files_eiconf/Bullying-praktika%2027-3-2018.pdf σ.2 Ανακτήθηκε στις 21/3/2019.

Τσίτσικα, Α. & Δημητρακοπούλου, Β. (2013). Διαδίκτυο και εφηβεία: αποτελέσματα της Ευρωπαϊκής μελέτης EU-NET ADB, στο *Η ασφαλής πλοήγηση στο διαδίκτυο είναι υπόθεση όλων μας. 2^ο συνέδριο για την ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο*, σελ. 93-95. Αθήνα: Λιβάνη.

Campell, M. (2005). Cyber Bullying: An old Problem in a New Guise. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 15 (1), 68-76.

Hinduja, S. & Patchin, W. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. *Archives of Suicide Research* 14(3), 206-221.

Livingstone, S., & Brake, D. R. (2010). On the Rapid Rise of Social Networking Sites: New Findings and Policy Implications. *Children & Society*, 24(1), 75-83.

Romera, E., M. et al. (2016). Cyberbullying: Social Competence, Motivation and Peer Relationships. *Comunicar*, n. 48 v. XXIV, 2016 | Media Education Research Journal.

Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Research Brief No.RBX03-06, London: DfES.

Smith, P.K., Pepler, D.J., & Rigby, K.(2004). *Bullying in schools: How successful can interventions be?* Cambridge: Cambridge University Press.

Swartz, M.K (2009). Cyberbullying: An Extension of the Schoolyard. *Journal of Pediatric Health Care*, 23 (5) , pp. 281-282. Διαθέσιμο στο [https://www.jpeds.org/article/S0891-5245\(09\)00194-1/fulltext](https://www.jpeds.org/article/S0891-5245(09)00194-1/fulltext) Ανακτήθηκε στις 20/3/2018.

Ιστογραφία

We can: Cyberbullying action for parents' education. <http://www.wecan.altervista.org/download.html>

Παγκόσμιος οργανισμός για τον Διαδικτυακό Εκφοβισμό <https://cyberbullying.org/>

Εκπαιδευτική πλατφόρμα <https://www.schooleducationgateway.eu>
Διαδικτυακό μάθημα Teacher Academy

Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος www.cyberkid.gr

Πρόγραμμα ENABLE <http://enable.eun.org>

Ευρωπαϊκή Εβδομάδα Εκπαίδευσης Στα Μέσα - Ευρωπαϊκή Επιτροπή
<https://ec.europa.eu/futurium/en/european-media-literacy-events/about>

Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου. Διαδικτυακός Εκφοβισμός: Τι πρέπει να γνωρίζω. Διαθέσιμο
στο http://www.help-line.gr/wp-content/uploads/2015/01/Brochure_Cyberbullying-web.pdf
https://saferinternet4kids.gr/wp-content/uploads/2019/02/parousiasi_ereynas.pdf